

کنفرانسی دربارہ تاریخ دولت و

○ دکتر عبدالرسول خیراندیش

محراب مسجد شیراز در هفتاد کیلو متری جنوب شهر ممبسا در کشور کنیا. این مسجد سبک دوره آل بویه در محلی واقع شده که اکنون روستای شیراز نامیده می‌شود. آثاری از مقبره و ابنیه نیز در اطراف این مسجد وجود دارد. این مسجد از سنگ ساخته شده است.

شیرازی‌ها را تاسیس کرد. این دولت حدود پانصد سال عمر کرد و سرانجام در اواخر قرن نهم هجری، در پی هجوم پرتغالی‌ها در زمان ابراهیم، آخرین فرمانروای شیرازی به عمر آن خاتمه داده شد. دولت شیرازی شرق آفریقا نقش مهمی در توسعه مناسبات تمدنی آن سامان داشته و نیز موجب فرهنگ و قومیت سواحیلی شده است. فرهنگ سواحیلی که امروزه در شرق آفریقا وجود دارد و متشکل از عناصر گوناگون است، در قدم اول حاصل امتزاج تمدن ایرانی و آفریقایی بوده است. لذا هم از نظر نژادی و هم از نظر زبان و آداب و رسوم می‌توان عناصر ایرانی قابل توجهی در آن سراغ گرفت. نیز آثار معماری بجای مانده از تمدن و دولت شیرازی در جزیره زنگبار و دیگر نواحی قابل توجه است. بعلاوه در حدود هفتاد کیلومتری جنوب بنظر ممبسا، روستایی وجود دارد به نام شیراز که آثار مهمی از مسجد و مقبره مربوط به دوره شیرازی‌ها در آنجا دیده می‌شود. دانش جامعه ایرانی نسبت به تمدن و دولت شیرازی شرق آفریقا اندک است. اخبار این دولت در منابع قدیمی ایرانی بطور صریح انعکاس نیافته و تحقیقات دانشمندان غربی نیز در جامعه علمی ما معرفی نشده است. تنلاد انگشت‌شماری کتاب و مقاله در پنجاه ساله اخیر در این زمینه ارائه شده و تا حدودی نیز تحولات زنگبار در این دوره در عطف توجه ایرانی‌ها به تاریخ و تمدن شیرازی در شرق آفریقا موثر بوده است. لازم به تذکر است که روابط تجاری و تمدنی ایران و شرق آفریقا پس از انقراض دولت شیرازی نیز ادامه یافته است. در دوره قاجاریه و نیز پس از آن این مناسبات

در روزهای دوم و سوم فوریه ۲۰۰۱ برابر با ۱۴ و ۱۵ بهمن ماه ۱۳۷۹ ه. ش. کنفرانسی با عنوان «نخستین کنفرانس بررسی نقش شیرازی‌ها در دولت و تمدن شرق آفریقا» در نایروبی، پایتخت کشور آفریقایی کنیا برگزار شد. این کنفرانس به همت رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در کنیا و با همکاری موزه ملی کنیا برپا شده بود. در مدت دو روز برپایی سمینار که در محل هتل پان آفریک صورت گرفت سخنرانانی از ایران، کنیا و تانزانیا به ارائه مقالاتی درخصوص موضوع گردهمایی پرداختند. ضمناً نمایشگاهی از آثار تاریخی ایران و نیز تمدن شیرازی شرق آفریقا ایجاد شده بود و فیلم‌هایی نیز در این زمینه نمایش داده شد.

سراغاز دولت و تمدن شیرازی در شرق آفریقا به هزار سال پیش برمی‌گردد. در اواخر قرن چهارم هجری در پی تحولاتی که مربوط به نواحی جنوبی ایران بوده است تعداد قابل توجهی از تجار و دریانوردان به سواحل شرقی آفریقا، محلی موسوم به زنگبار مهاجرت نمودند. این مهاجرت به فرماندهی شخصی به نام علی بن حسین شیرازی (یا علی بن حسن) صورت گرفته که محتمل است از آل بویه باشد. او با استقرار در کیلوا (در ساحل تانزانیا کنونی) و تصرف سواحل و جزایر اطراف آن در حدفاصل موگادیشو (مقدشو) در سوماتالی کنونی تا سغاله (سوفالا) در موزامبیک که سراسر سواحل کشورهای کنیا و تانزانیا را دربرمی‌گیرد و تاسیس مراکز حکومتی در لامو، مالیندی و چند جای دیگر، دولت

تمدن شیرازی در شرق آفریقا

- Mathooko Mbatha and Mudhune Siundu E., kenyaatta University:
- Prof Abdul Sheriff, Advisor Principal Curator Zanzibar Museum:
- Prof Abdunnabi Lahaizaadeh, Shiraz University:
- Dr. V. G. Simiyu, Nairobi University:
- Prof Simiyu Waadiba :

Ahmad Dargahi.
خانم کلارا مومانی از دانشگاه کنیا تا بر این عقیده بود که واژه شیرازی در تاریخ فرهنگ و تمدن شرق آفریقا در اصل شوانی بوده و مربوط به آفریقا است. آقای عبدالشرف از موزه ملی زنگبار اسناد و مدارک جدیدی مبتنی بر سکه شناسی درباره شیرازی‌های شرق آفریقا ارائه کرد.

نخستین سخنران ایرانی در بخش علمی کنفرانس آقای بهرام امیراحمدی از سازمان فرهنگ و ارتباطات بود. او سیری جامع از چگونگی شکل‌گیری دولت شیرازی و اهمیت آن برای تمدن و فرهنگ شرق آفریقا بیان نمود. وی ضمن برشمردن بعضی از لغات فارسی در زبان سواحیلی به مسائلی همچون نوروز و نیز مسائل مربوط به تقویم در فرهنگ سواحیلی اشاره کرد. دومین سخنران ایرانی دکتر عبدالرسول خیراندیش از دانشگاه شیراز بود. او مقاله خود درباره نقش روابط اقتصادی سیراف با شرق آفریقا و تاثیر آن در تاسیس دولت شیرازی را ارائه کرد و ضمن برشمردن چگونگی دریانوردی و تجارت میان سیراف و شرق آفریقا، مبداء مهاجرت شیرازی‌ها را سیراف دانست. وی همچنین تحول این رابطه را با توجه به ظهور و سقوط دولت‌ها و قدرت‌ها در خلیج فارس و اقیانوس هند برشمرد و دلیل عدم انعکاس اخبار دولت شیرازی زنگ در منابع ایرانی را مربوط به همین تحولات ذکر کرد.

سومین سخنران ایرانی دکتر عبدالعلی لهسایی‌زاده از دانشگاه شیراز بود. وی مهاجرت شیرازی‌ها را به عنوان یک مقوله جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار داد و متذکر شد پدیده مهاجرت شیرازی‌ها چگونه موجب تشکیل یک جامعه و مدیریت خاصی در شرق آفریقا شده است. دکتر لهسایی‌زاده تحقیقات مربوط به مهاجرت شیرازی‌ها را در مراحل نخستین خود ارزیابی کرد و ابزار امیدواری نمود با دستیابی به اطلاعات جدید می‌توان تحقیقات وسیع‌تری را سازمان‌دهی کرد.

لازم به ذکر است زبان کنفرانس انگلیسی بود و مقرر شده است مقالات آن در ویژه‌نامه‌ای توسط رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به چاپ برسد. این رایزنی دارای مجله‌ای با نام «راه‌نما» (Guide) است.

در حاشیه سمینار فیلم‌ها و عکس‌هایی از آثار تمدن شیرازی در شرق آفریقا نمایش داده شد.

هیئت ایرانی در بازدیدهای خود از اماکن تاریخی کنیا سفری به بندر مومباسا و روستای شیراز در ۷۰ کیلومتری آن داشت.

وجود داشته، منتهی تسلط پرتغالی‌ها، عثمانی‌ها و سپس آلمان و انگلیس تا حدود زیادی اخبار و آثار دولت شیرازی را از نظر دور ساخته است.

اطلاع بر تاریخ و تمدن دولت شیرازی شرق آفریقا برای ایرانیان جالب و مفید خواهد بود و می‌تواند به تحقیقات مربوط به زبان فارسی، معماری ایرانی، تاریخ تجارت و دریانوردی

ایرانیان و نحوه گسترش اسلام و تمدن ایرانی - اسلامی در حوزه اقیانوس هند کمک کند. لذا برپایی این کنفرانس علمی گامی ارزشمند در این راه محسوب می‌شود و جای تشکر از دست‌اندرکاران آن وجود دارد. از نظر طرف ایرانی، این کنفرانس علاوه بر اینکه تحقیقی درباره وجهی از تاریخ و تمدن ایرانی اسلامی محسوب می‌شود، بلکه در مجموعه گفتگوی تمدنها نیز لحاظ می‌شود. طرف کنیایی این

کنفرانس را وجهی از گفتگوهای حزب حزب و در هماهنگی با طرح گفتگوی تمدنها ملاحظه می‌کند.

در جلسه افتتاحیه کنفرانس ابتدا آقای سراج‌زاده، سفیر جمهوری اسلامی ایران در جمهوری کنیا، درباره اهمیت تاریخ و فرهنگ شیرازی‌ها صحبت کرد و موقعیت تمدنی ایران دوره اسلامی را در این راستا مورد توجه قرار داد. سپس آقای جورج ایونگو رئیس موزه ملی کنیا درباره فرهنگ و تاریخ سواحل شرقی آفریقا مطالبی بیان داشت. او علاوه بر فرهنگ ایرانی، تاثیر فرهنگ‌های عربی، هندی اروپایی را هم در این منطقه خاطر نشان ساخت. سخنران دیگر جلسه افتتاحیه آقای هون نواکاتانا Hon Noah Katana، وزیر کشور کنیا بود که به روابط فرهنگی میان دو کشور از گذشته تا اکنون و اثرات آن اشاره داشت.

در بخش علمی کنفرانس محققانی از کشورهای ایران، تانزانیا و کنیا مقالاتی ارائه کردند که تمامی دو روز کنفرانس را به خود اختصاص داد. اسامی سخنرانان به شرح زیر است:

- Dr. A. G. Gibbe, Dar es salaam University:
- Ghazza Harith Swaleh, Lamu Museum:
- Dr. Clara Momanyi, Kenya University:
- Amirbahram Arab Ahmadi Tehran University:
- Dr. Sinda Hossein Sinda, Dar es Salaam University:
- Miram K. Osore and Pamela M. Y. Ngugi, Kenya University:
- Prof Abdurrahul Kheirandish, Shiraz University:
- Prof Kitulla Kingel and Dr. Paul Musau, Kenya University:
- Abdallah Ali Mbwana Alaussy Gedi, Malindi: